

**ФЕДЕРІКО
АНДАХАЗІ**

АНАТОМ

РОМАН

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2014

Пролог

ВЕСНА ПОГЛЯДУ

«О, моя Америко, солодкава, відкрита мною земля!» — так пише Матео Ренальдо Колумб (чи то пак Матео Ренальдо Колон в іспаномовному варіанті) у своїй праці «De re anatomica»¹. Й ці слова не гордовитий вигук на кшталт відомого «Еврика!», а нарікання, гірка пародія, котру він убачає у власній долі та невдачах, пародія на образ та долю свого генуезького однофамільця з Генуї, Христофора. Однакові прізвища й певною мірою однакові долі. Вони не були ріднею, й один помер за дванадцять років після народження іншого. «Америка», яку відкрив Матео, була не такою далекою й несумірно меншою, ніж Христофорова Америка, вона була завбільшки з безмалъ цвяхову головку. Але її відкриття замовчувалося до самісінької смерті дослідника й, попри незначні розміри відкриття, збурило людей не менше. Відродження. Найпоширеніше дієслово часу — «відкривати». Суто апіорні міркування та засилля силогізмів

¹ «Про анатомію» (лат.).

поступалися місцем емпіричним поглядам. Справді, це була весна поглядів. Можливо, у той час, коли Френсіс Бекон в Англії та Кампанелла у Неаполітанському королівстві запевняли у цінності факту, а схоластики блукали безліччю лабіринтів силогізмів, неотеса й селяк Родрігоде Тріана тим часом вигукував: «Земля!» і, сам про те не здогадуючись, відкривав нову філософію погляду. Схоластика — й Церква нарешті збагнула це — виявилася недостатньо рентабельною, чи то пак приносила менший прибуток, ніж продаж індульгенцій, — відколи Господь вирішив брати гроші з грішників. Нова наука — то добра наука, якщо прислужиться добуванню золота. Добра, коли не заперечує істин Святого Письма, а ще краще, коли розтлумачує, як наживати статки. Сонце почало обертатися круг Землі не за один день, достоту так само, як геометрія з плином часу постала з плаского паперу, щоб опанувати тривимірний простір топології. Це найбільше досягнення живопису епохи Ренесансу. Якщо природа занотована математичними символами, як про те говорив Галілей, живопис мусить стати джерелом нового розуміння природи. Фрески у Ватикані — це математична епопея, про що свідчить концептуальна прірва між «Різдом» Лоренцо Монакського та «Торжеством хреста», фрески із апсиди Капели Пієта. Поза тим, через подібні причини змінюються мапи неба, землі, людського тіла. Анатомічні атласи — нові навігаційні мапи хірургії... Але повернімося тепер до нашого Матео Колона.

Можливо, надихнувшись збігом власного прізвища із прізвищем генуезького адмірала, Матео Колон вирі-

шив, що його призначення — робити відкриття. Й пішов у власне плавання. Певна річ, плавав він іншими, ніж його тезка, морями. Він був найвеличнішим дослідником-анатомом свого часу. Серед його найскромніших відкриттів — кровообіг, адже він на сто років випередив англійця Гарвея¹ («De motus cordis et sanguinis»²), але й це відкриття не таке велике, як його «Америка».

Достеменно відомо, що Матео Колон зміг побачити своє відкриття надрукованим. Його надрукували у рік смерті автора — у 1559-му. З Докторами Церкви треба бути обачним, адже існує безліч прикладів такої незавбачливості. За три роки перед тим інквізиція спалила Лючіо Ваніні лише за те, що він наважився засумніватися у безсмерті душі. А відкриття Матео Колона було небезпечнішим за вислови Лючіо Ваніні. Уже не кажучи про те, що чим огиднішим для нашого анатома був жар від вогнища та сморід паленої плоті, тим більше він оберігав власну.

Століття жінок

Шістнадцяте століття стало століттям жінок. Сім'я, яке заронила століття тому Кристина Пізанська³, розцвіло по всій Європі солодкими пахо-

¹ *Гарвей* — англійський лікар, засновник сучасної фізіології та ембріології.

² «Рух серця і крові» (лат.).

³ *Кристина Пізанська* — письменниця та філософ Пізнього Середньовіччя. Італійського походження, жила та працювала при дворі

щами «Послання богу любові». Й не випадково відкриття Матео Колона трапилось саме у тому місці й у той час, де трапилось. Аж до шістнадцятого століття історія промовляє грубим чоловічим голосом. «Куди не глянь, повсюдно вона, її невідступна присутність. З шістнадцятого по вісімнадцяте століття ми бачимо жінку на домашній сцені, на сцені економічній, публічній, інтелектуальній, вона втручається у суспільні конфлікти й навіть бере участь у веселощах того суспільства. Зазвичай вона опікується своїми щоденними справами. Але вона бере участь у подіях, які створюють, змінюють чи розколюють суспільство. Вона посідає місце на всіх щаблях — зверху донизу — ерархічної градації, про її присутність повсякчас говорять ті, хто її бачить, здебільшого, жахаючись від побаченого», — зазначають Наталі Зенон та Арлетт Фарж в «Історії жінок».

Відкриття Матео Колона було зроблене саме у той час, коли царина жіночої діяльності, яка до того часу обмежувалася домівкою, почала поволі розширюватися, — жінки покидали межі чернечих братств і монастирів, будинків розпусти та палку (яка так само вимагає беззастережного служіння) солодкавість домашнього вогнища. Жінка сором'язливо насмілилась сперечатися з чоловіком. Хоч

французьких королів: Карла V Мудрого, Карла VI Причинного, Карла VII Звитязця. Вважається провісницею сучасного фемінізму, першою авторитетною жінкою, яка кинула виклик женоненависництву, загрозовим та принизливим кліше щодо жіноцтва, що були поширені у культурі Середньовіччя.

і трохи перебільшуючи, але можна сказати, що у шістнадцятому столітті розігрується «битва статей». Хай там як, а питання жіночих обов'язків стає темою чоловічих дискусій.

То чим була «Америка» Матео Колона за таких обставин? Адже ж межа між відкриттям та винаходом — набагато прозоріша, ніж, можливо, видається на перший погляд. Матео Колон — час уже про це сказати — відкрив те, про що часом мріє кожен чоловік: магічний ключ, що відмикає жіночі серця, таємницю, яка дозволяє володарювати над жіночою любов'ю. Знайшов те, що споконвіку шукали чарівники та ворожки, шамани та алхіміки, збираючи найрізноманітніші трави й закликаючи на допомогу богів чи демонів, й нарешті те, чого прагне кожен знехтуваний закоханий, страждаючи безсонними ночами. Й, певна річ, те, чого прагнули ченці та державці хоч би через прагнення всемогутності — засіб, яким можна підкорити мінливу волю жінки. Матео Колон шукав, мандрував і врешті знайшов шукану «солодкаву землю» — «орган, котрий володарює над любов'ю жінки». «Amor Veneris» — так назвав його анатом («Якщо вже мене наділено правом нарікати речі, які я відкрив..») — дозволяв опанувати мінливу — й завжди таємничу — жіночу примху. Звісно, таке відкриття обіцяло різноманітні складнощі. «Скільки нещастя спіткає християнство, якщо об'єктом гріха заволодіють прихильники диявола?» — питали себе спантеличені Доктори Церкви. «Що трапиться з прибутковим заняттям проституцією, якщо

кожен голодранець та виродок зможе мати найдорожчу куртизанку?» — питали себе заможні хазяї розкішних венеційських борделів. Або, що ще гірше, — самі дочки Єви, Боже борони, зрозуміють, що у них поміж ніг — ключі від раю та пекла.

Відкриття «Америки» було й своєрідною епічною поемою, котра переросла у поминальну молитву. Матео Колон вирізнявся такою самою жорстокістю та відчайдушністю, як і Христофор. І достоту як Христофор, у буквальному сенсі теж, він був брутальним колонізатором, що заявляв про свої права на відкриті землі — на жіноче тіло.

Але, поза тим, що означав *Amor Veneris*, також палко сперечалися й про те, чим був цей орган. Чи справді існує орган, який відкрив Матео Колон? Це безглузде питання, яке принаймні слід замінити іншим: чи існує *Amor Veneris*? Урешті-решт, річ — то є назва, якою вона позначена. *Amor Veneris, vel Dulcedo Appeletur* — так назвав цей орган першовідкривач — за своїм сенсом ця назва була геть-чисто еретичною. Якщо *Amor Veneris* збігається з менш відступницьким й більш нейтральним *kleitons* (що, як відомо, й «клітор», і «лоскітка») — назвою, що радше стосується результату, аніж причини, — цим випадком мають зацікавитися історики з вивчення тіла. *Amor Veneris* існував через причини, відмінні від анатомічних; він існував тому, що не лише дав підґрунтя для появи інакшої, нової, жінки, але й, на додачу, спричинив трагедію.

Далі йде хроніка відкриття.

Далі йде хроніка трагедії.

Частина перша ТРІЙЦЯ

I

На іншому боці Монте-Вельдо, на вуличці Бочч'ярі, неподалік від церкви Святої Трійці, розташовувався bordello del Fauno Rosso¹, найдорожчий у Венеції будинок розпусти, жодному іншому в Італії годі було зрівнятися з його розкошами. Славним надбанням борделю була Мона Софія, найвисокооплачуваніша повія у Венеції і, безсумнівно, найчарівливіша в усій Італії. Вона переважала навіть легендарну Ленну Грифу. Достоту як і та, вона подорожувала Венецією у паланкіні, котрий несли двоє рабів-маврів. Достоту як у Ленни Грифи, на плечі у неї сидів папуга, а в ногах паланкіна лежала сучка-далматинка. Як зазначено у *catalogo di tutte le puttane del bordello con il loro prezzo*², ім'я її було надруковане грубими літерами, а ціна становила вельми приголомшливу суму й для сьогоднішнього: десять дукатів, на шість дукатів дорожча за ту ж таки Ленну Грифу. Але навіть

¹ Бордель «Рудий Фавн».

² Всі путани борделю із зазначенням вартості (*итал.*).